De Bergvennen, waar een klein bloemetje symbool staat voor grootse natuur

Bastion van de waterlobelia

Landschap Overijssel is trots dat ze acht gebieden beheert die zijn aangewezen voor Natura 2000. Acht gebieden die bij de top van de Europese natuur horen. Met een serie reportages laten we je graag kennis maken met deze prachtgebieden. In dit nummer nemen we je mee naar de Bergvennen bij Lattrop in Noordoost-Twente.

Waterlobelia in ven

Klokjesgentjaan

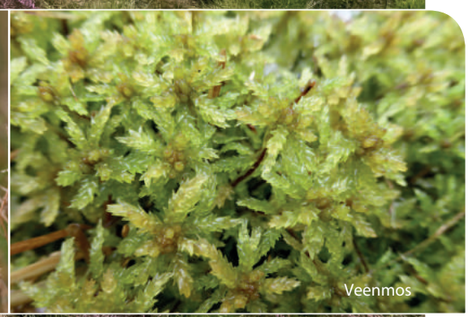

Veenmos

Bergvennen: wandelpad en hei

Tekst: Frans Bosscher

Zacht zonlicht valt over de laatste, bloeiende waterlobelia's in het Eilandven. De witte bloemetjes steken duidelijk af tegen het donkere water. Op de oever zijn nog helblauwe klokjesgentianen te zien. Een geelvlekheidelibel zit op een heidestruik. Een klapekster, net gearriveerd uit het noorden, lijkt hem in de gaten te hebben. Wat verder naar het oosten klinkt ineens het getrompetter van kraanvogels; ze trekken langs op weg naar de warmte van Zuid-Spanje of Noord-Afrika. Het is zover, de herfst is ingevallen in de Bergvennen.

Ondoordringbaar

De Bergvennen ligt op een zandrug tussen de stroomgebieden van de Vecht en de Dinkel. Stuivend zand gaf het landschap in de laatste ijstijd zijn glooiende vorm. In de laagtes zijn vennen ontstaan. Niet zomaar vennen. Het zijn zogeheten doorstroomvennen. Dat wil zeggen dat het water van de hoger gelegen vennen geleidelijk aan afstroomt naar de lager gelegen vennen. Door hun relatief hoge ligging worden ze voornamelijk gevoed door regenwater. Maar onder de vennen heeft zich in de loop van duizenden jaren een dun, ondoordringbaar laagje gevormd. Dat laagje voorkomt dat de vennen leeg lopen en zorgt bovendien voor een kleine toevoer van grondwater. Die verhouding regenwater-grondwater maakt de Bergvennen tot iets bijzonders. Nergens in Noordwest-Europa groeien zoveel waterlobelia's als hier, bijna een miljoen. Alleen in Ierland en Noorwegen zijn gebieden waar ze in zulke aantallen voorkomen.

De Bergvennen en het bijna aangrenzende Brecklenkampse Veld zijn de restanten van een uitgebreid vennengebied dat ooit in het grensgebied lag, en maken nu deel uit van Natura 2000, het Europese netwerk van natuurgebieden.

Kroonjuwelen

De vennen met waterlobelia en oeverkruid – dat minder uitbundig bloeit – zijn de kroonjuwelen. Maar de Bergvennen heeft meer te bieden. De vele glooiingen – met hoogteverschil tot zo'n drie meter – betekenen veel overgangen tussen vennen, kale oevers, natte heide en droge heide. Juist in die overgangen vind je een grote diversiteit aan planten. In een strook van vijftien meter zie je gesteeld glaskroos, pilvaren, drijvende egelskop, waterlobelia, snavelbies,

Beenbreek

Gebiedsproces

Voor ieder Natura 2000 gebied in Overijssel is een be - stuurlijk trekker aangewezen die zorgt dat de plannen voor de toekomst worden gemaakt. In dit gebieds - proces worden de maatregelen uitgewerkt die binnen en buiten het natuurgebied nodig zijn om de natuur te herstellen en sterker te maken. Trekker voor het gebied Bergvennen en Brecklenkampseveld is de ge - meente Dinkelland. Landschap Overijssel is vertegen - woordigd in de projectgroep.

klokjesgentiaan, kleine zonnedauw, beenbreek, moeras - wolfsklauw, lavendelhei, dopheide, struikheide en kraai - heide. In het Brecklenkampse Veld staan veel planten die het moeten hebben van schrale, vochtige omstandigheden, zoals tormentil, heidekartelblad, tandjesgras, veelbloemige veldbies, kale jonker, en vier orchissen (rietorchis, gevlekte orchis, vleeskleurige orchis en welriekende nachtorchis). Het is maar een kleine greep uit de vele plantensoorten die hier in een betrekkelijk klein gebied voorkomen.

Juiste balans

De twee natuurgebieden hebben net als vrijwel alle natuurgebieden in ons land te kampen met een verstoorde waterhuishouding en neerslag van stikstof. Met twee grote maatregelen in de Bergvennen gaat Landschap Overijssel de problemen te lijf, vertellen beheerder Rick Staudt en eco - loog Jacob van der Weele. Om te beginnen zal er bos gekapt worden. “Er staat voornamelijk naaldhout. Dat verdampt erg veel water, ook in de winter. Het zal geen kaalslag wor - den, maar rondom de vennen gaan we bomen kappen. Het grondwater rondom de vennen zal hoger komen. Dat grond- water heeft honderden, misschien wel duizenden jaren in de grond gezeten. Als het naar boven komt, heeft het mine- ralen uit de bodem opgenomen. Als dat water in de vennen stroomt, krijg je precies de kwaliteit die waterlobelia en oeverkruid nodig hebben.”

De tweede ingreep behelst het verbeteren van de afwate- ring tussen de vennen. Het doel is een zo natuurlijk moge - lijke doorstroom van water van het Rietven naar het Ronde Ven, Eilandven en Pluzenven. “Een duurzame oplossing, maar het steekt nauw”, zegt Rick. “Een kleine ingreep kan al veel effect hebben. We gaan het goed onderzoeken om de juiste balans te vinden.”

In dat nieuwe evenwicht moeten ook de pieken in de neer- slag opgevangen worden. De laatste jaren valt er ’s zomers zoveel regen, dat de vennen te lang vol water staan. Water - lobelia’s komen dan niet tot groei en veenmossen gaan over ze heen groeien. Idealiter staan de vennen voor een kwart tot een derde droog in de zomer.

Open en weids

Een grote hersteloperatie ruim twintig jaar geleden geeft reden om optimistisch te zijn over de reactie van planten en dieren op de geplande maatregelen. Destijds is een dikke sliblaag uit alle vennen gehaald, waarna de waterlobelia massaal is teruggekomen. De zaden die zestig tot tachtig jaar in de grond zaten, bleken hun kiemkracht niet kwijt te zijn geraakt.

Aardbeivlinder

De Aardbeivlinder is een donker- bruine vlinder met veel witte vlekken, ook langs de randen van zijn vleugels. De zeldzame aardbeivlinder is in het binnenland afhankelijk van tormentil, een vrij lage plant met gele bloemen. Vooral in het Brecklenkampse Veld komt tormentil veel voor. Hier leeft dan ook één van de grootste popula- ties in de provincie. Door de verbete - ring van de waterhuishouding worden de omstandigheden voor tormentil nog beter. En dus ook voor de aardbeivlinder.

Aardbeivlinder

Het droombeeld van Rick is dat de Bergvennen over vijftien jaar een robuust heide- en vennengebied is geworden. “Het lijkt weer op de woeste gronden van vroeger: open en weids. Je kunt het reliëf beter zien. Je ruikt de gagel. Het barst er van de waterlobelia’s. Je ziet boomvalken jagen op libellen. In de heide staat het klokjesgentiaan te bloeien. En wat zou het mooi zijn als ook het gentiaanblauwtje en de zilveren maan hier weer vliegen. En uiteraard is de aardbeivlinder er nog, maar dan in grotere aantallen.”

Waterlobelia's in ven

Waterlobelia

Waterlobelia is in ons land zeer zeldzaam geworden. De plant staat dan ook te boek als ernstig bedreigd. De Berg - vennen heeft met afstand de grootste aantallen. De plant heeft hangende bloemen (wit tot lichtlila) aan een lange stengel van ongeveer een halve meter; de bloemen zijn 1,5 tot 2 centimeter groot. De waterlobelia staat in ondiep water, maar het is geen probleem als de groeiplaats in de zomer tijdelijk droogvalt. Het herstel van het stroom- systeem zal de Bergvennen als bastion van de waterlobelia versterken.

rick staudt, nieuwe beheerder twente noord waar de bergvennen onder valt

“Als kind wilde ik al boswachter worden. Dat ik nu beheerder ben in de streek waarin ik ben opgegroeid, is prachtig. Landschap Overijssel wil samen met de mensen die wonen en werken in de omgeving de natuur beschermen. Dat spreekt mij erg aan. En ik ben trots dat ik ook voor de Bergvennen verantwoordelijk ben, een zeer divers gebied met zeldzame natuur op een spannende plek zo langs de grens. Het wordt een hele uitdaging om het stroomsysteem van het grondwater in de vingers te krijgen. Als dat lukt, krijgen we voor heel lang een heel mooi gebied.”

Gewone dophei

Kraaiheide

Struikheide

Heidekartelblad

excursie in de bergvennen

Op 23 september kun je met Harry Wolbers op excursie in de Bergvennen. Harry is een bevlogen natuurgids en kent het gebied op zijn duimpje. Neem als het kan een verrekijker mee om de vele vogels te kunnen zien. De excursie begint om 14.00 uur op camping Bergvennen. Voor donateurs is deelname gratis, niet-donateurs betalen 3 euro (kinderen 1,50 euro). Info en aanmelding: www.landschapoverijssel.nl/activiteiten